

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Апалькова В.В., здобувач наукового ступеня кандидата економічних наук, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна)

Апалькова В.В. Стан та перспективи розвитку електронних грошей

У статті подано аналіз грошових потоків в сфері електронних грошей в деяких країнах Європейського Союзу, Азії та Співдружності Незалежних Держав (СНД). З'ясовано, що ключові позиції за обсягами трансакцій за допомогою електронних грошей займають азіатські країни. Також виявлені основні тенденції розвитку платіжних систем в Інтернеті, проаналізовано їх рівень важливості для розрахункових систем різних країн. Досліджено вплив рівня освіти населення та інформатизації суспільства на розвиток систем електронних грошей. Визначено роль електронної комерції у еволюційних процесах, що відбуваються у сфері цифрових продуктів і послуг, зокрема системах електронних грошей. Зроблені прогнози щодо тенденцій подальшого розвитку ринку електронних грошей. Визначені напрямки та перспективи проведення подальших досліджень.

Ключові слова: електронні гроші, інформаційне суспільство, платіжні інструменти, електронна комерція, цифрові продукти, цифрові послуги, кредитний переказ; прямий дебіт; банківський чек; трансакція за допомогою електронних грошей.

Апалькова В.В. Состояние и перспективы развития электронных денег

В статье подан анализ денежных потоков в сфере электронных денег в некоторых странах Европейского Союза, Азии и Содружества Независимых Государств (СНГ). Выяснено, что ключевые позиции по объемам трансакций с использованием электронных денег занимают азиатские страны. Также выявлены основные тенденции развития платежных систем в Интернете, проанализирован их уровень важности для расчетных систем разных стран. Исследовано влияние уровня образования населения и информатизации общества на развитие систем электронных денег. Определена роль электронной коммерции в эволюционных процессах, которые происходят в сфере цифровых продуктов и услуг, в частности системах электронных денег. Сделаны прогнозы относительно тенденций дальнейшего развития рынка электронных денег. Определены направления и перспективы проведения дальнейших исследований.

Ключевые слова: электронные деньги, информационное общество, платежные инструменты, электронная коммерция, цифровые продукты, цифровые услуги, кредитный перевод; прямой дебит; банковский чек; трансакция с помощью электронных денег.

Apalkova V. The present state and development prospects of electronic money

The article deals with analysis of E-money in some countries of the European Union, Asia and the Commonwealth of Independent States (CIS). It has been found that Asian countries occupy the key positions by number and amount of e-money transactions. The main trends in the development of payment systems on the Internet were determined and their importance level was examined. The impact of education level and information society development on e-money market was analyzed as well as the role of e-commerce for e-money's growth was outlined. The forecast for the further e-money market development was conducted. The trends and prospects for further research have been identified.

Keywords: electronic money, information society, payment instruments, electronic commerce, digital products, digital services, credit transfer, direct debit, cheque, e-money payment transaction.

Постановка проблеми. З розвитком віртуальної економіки, ми можемо спостерігати трансформацію традиційних комерційних стосунків на користь нематеріальної сфери, що пов'язано з науково-технічним прогресом і відповідними змінами в економічних стосунках в суспільстві. Крім того, люди завжди намагалися спростити фінансові взаємовідносини для забезпечення гарантій стабільності, зниження операційних витрат, зменшення валютних ризиків і електронні гроші частково стали відповіддю на ці побажання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку електронних грошей присвячені численні праці вітчизняних та іноземних вчених. Серед сучасної періодики в цій сфері можна виділити роботи таких дослідників як: Пиріг С.О. [1], Заглада Р. Ю., Іртлач І. М. [2], Крутова А. [3], Шалева О.І. [4], Малиев С.О. [5], Вілчу Д. [6] та інші. Однак, враховуючи високу динаміку трансформаційних процесів в сфері електронної економіки і фінансів, постійно виникають все нові і нові питання, що потребують ретельних наукових досліджень і обґрунтувань, зокрема, щодо місця електронних грошей в координатах майбутньої системи міжнародних фінансів.

Виділення невирішеної проблеми. Електронні гроші демонструють високий потенціал у збільшенні ефективності існуючих платіжних систем, так як вони мають ряд переваг, які можуть зробити їх привабливішими в порівнянні з іншими платіжними засобами. Електронні гроші та їх субститути забезпечують максимальну зручність і гнучкість при здійсненні невеликих за обсягами платежів, таких як оплата в транспорті, кінотеатрах, клубах, а також сплата різноманітних штрафів, податків та судових витрат. [7]

В той же час, використання електронних грошей може приховувати серйозні ризики та призвести до значних фінансових втрат для своїх користувачів.

В цьому контексті актуального значення має моніторинг стану і тенденцій розвитку платіжних інструментів, зокрема, електронних грошей, та виявлення можливих форм впливу на подальший розвиток міжнародної фінансової системи.

Мета наукової статті полягає в тому, щоб з'ясувати сучасний стан та місце електронних грошей в міжнародній системі платіжних розрахунків, а також установити найбільш суттєві фактори впливу на еволюційні процеси, що відбуватимуться в сфері платіжних систем в Інтернеті у майбутньому.

Результати дослідження. Бурхливий розвиток електронної торгівлі, що спостерігається в останні десятиліття призвів до виникнення попиту на більш гнучкі і зручні системи розрахунків між покупцями та продавцями, які б дозволяли швидко і економічно здійснювати мікроплатежі. Впровадження нових інформаційних і криптографічних технологій в сфері зберігання та передавання на технічних пристроях грошової вартості зумовило появу такого платіжного інструменту як «електронні гроші».

В середині 90-х років цей вид платіжних інструментів почав активно вводитися в обіг електронними розрахунково-платіжними системами та іншими комерційними структурами, що функціонують в глобальній мережі Інтернет в режимі реального часу (on-line) [1]. За останні роки електронні гроші набули поширення в багатьох країнах світу, при цьому розвинулись як міжнародні так локальні системи електронних грошей.

За даними Банку міжнародних розрахунків, найбільш високими темпами ринок електронних грошей розвивається в Сінгапурі та Японії (табл. 1). Серед європейських країн найбільш активно цей інструмент використовується в Італії, а серед країн СНД – в Росії.

Таблиця 1

**Використання електронних грошей небанківськими установами у розрізі країн світу:
кількість трансакцій (млн. трансакцій, всього за рік) [8]**

Країна	2007	2008	2009	2010	2011
Сінгапур	1 662,6	1 869,5	2 047,8	2 195,4	2 888,2
Японія	809,6	1 116,1	1 509,6	2 000,4	2 342,0
Нідерланди	174,8	176,1	177,1	178,3	176,8
Італія	49,6	72,6	89,7	118,3	151,9
Корея	147,7	132,7	135,4	159,1	113,1
Росія	1,9	7,4	47,7	79,1	106,2
Бельгія	89,8	81,2	70,5	60,6	50,5
Франція	26,4	32,2	36,0	41,1	46,5
Бразилія	19,8	18,4	23,7	35,4	37,4
Німеччина	51,8	47,4	43,1	38,9	36,0
Індія				12,1	32,8
Швейцарія	17,7	17,3	15,8	15,3	10,6
Всього	3051,7	3570,9	4196,4	4934	5992

Банк міжнародних розрахунків при аналізі основних засобів здійснення платежів виділяє чотири види інструментів:

- кредитний переказ;
- прямий дебіт;
- банківський чек;
- трансакція за допомогою електронних грошей.

Слід зазначити, що у різних країнах віддається перевага різним платіжним інструментам (табл. 2). Щодо електронних грошей, то найбільш популярні вони є в Сінгапурі – більше 80% платежів тут здійснюється за їх допомогою.

Таблиця 2

Порівняльний коефіцієнт важливості використання електронних грошей небанківськими установами країн у загальній структурі всіх платіжних інструментів (% від всієї кількості трансакцій) [8]

Країна	2007	2008	2009	2010	2011
Сінгапур	83,20%	84,30%	84,70%	85,50%	88,10%
Італія	1,50%	2,10%	2,40%	3,10%	3,90%
Нідерланди	3,90%	3,70%	3,50%	3,30%	3,10%
Росія	0,10%	0,30%	1,70%	2,00%	2,30%
Бельгія	4,30%	3,70%	3,10%	2,50%	2%
Корея	1,70%	1,40%	1,30%	1,30%	0,80%
Швейцарія	1,50%	1,40%	1,20%	1,10%	0,70%
Індія				0,20%	0,40%
Франція	0,20%	0,20%	0,20%	0,20%	0,30%
Бразилія	0,20%	0,10%	0,10%	0,20%	0,20%
Німеччина	0,30%	0,30%	0,30%	0,20%	0,20%
Середній показник по країнах	1,40%	1,60%	1,70%	2%	2%

В інших країнах світу електронні гроші не є такими популярними і при здійсненні платежів віддається перевага іншим інструментам.

Так, наприклад, Європейська Комісія, аналізуючи платіжні системи, що використовуються в електронній комерції, та застосовуючи трохи інший принцип градації платіжних засобів, констатує, що на європейському ринку платіжних послуг найбільш поширеними є банківські перекази та кредитні або дебетові картки (табл. 3), хоча і спостерігається поступове збільшення частки платежів за допомогою мобільного і Інтернет зв'язку; і, за її прогнозами [9], така тенденція продовжуватиметься і надалі.

Таблиця 3

Європейський ринок платіжних послуг, млрд. євро [10]

Показник	Одиниці виміру	2005	2010	2015
Обсяги наданих послуг, в т.ч. у розрізі платіжних засобів	млрд. євро	33	37	50
* банківські перекази	у % до загального обсягу	55%	53%	47%
* кредитні або дебетові картки	у % до загального обсягу	34%	40%	45%
* чеки	у % до загального обсягу	10%	6%	3%
* Інтернет / мобільні телефони (електронні гроші)	у % до загального обсягу	1%	1%	5%

Слід зазначити, великі обсяги грошових потоків електронних грошей в країні не обов'язково означають великий розмір платіжної трансакції з використанням цього засобу платежу. Так, наприклад, Сінгапур, країна яка, як зазначалося вище, безсумнівно є лідером за обсягами застосування електронних грошей, показує один з найнижчих показників розміру платіжної трансакції за допомогою цього засобу (табл. 4). Натомість, Італія, Росія і Індія обіймають перше, друге і третє місце за цим показником відповідно. Це означає, що скоріше за все, цілі використання електронних грошей споживачами різняться в залежності від країни. Однак, середній показник по країнах має позитивний тренд росту, що свідчить про тенденцію до використання електронних грошей і для більш суттєвих платежів.

Таблиця 4

Середній розмір платіжної трансакції з використанням електронних грошей (дол. США, за рік) [8]

Країна	2007	2008	2009	2010	2011
Італія	93,3	92,4	80,6	83	88,9
Росія	34	53,6	22,5	30,3	63,6
Індія	-	-	-	31,8	40,7
Бразилія	18,9	26,9	23,6	27,2	33,6
Корея	7,5	7,6	8	13,3	16,5

Японія	6,1	7,3	9	10,1	11,1
Середній показник по країнах	4,5	5,5	6,3	7,8	9
Бельгія	6	6,4	6,2	5,8	6,4
Швейцарія	3,8	3,7	4,1	4,4	5,3
Німеччина	4,2	4,7	4,7	4,8	4,8
Нідерланди	3,7	4	3,7	3,5	3,6
Франція	2,7	3,1	3,1	2,9	3
Сінгапур	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6

До основних факторів, що спричинили стрімкий розвиток та взагалі позитивно впливають на ринок електронних грошей, можна віднести підвищення рівня освіти населення та стрімке зростання обсягів електронної комерції.

Слід зазначити, що рівень освіти грає значну роль у інформаційному суспільстві. Люди з вищою освітою є головними виробниками і споживачами інформації. Крім того, вони більші схильні купувати через Інтернет і адаптуються до електронної комерції швидше ніж їх однолітки з нижчим рівнем освіти. [6] Таким чином зростання кількості освічених людей розвиває інформаційне суспільство і позитивно впливає на платіжні системи (рис. 1).

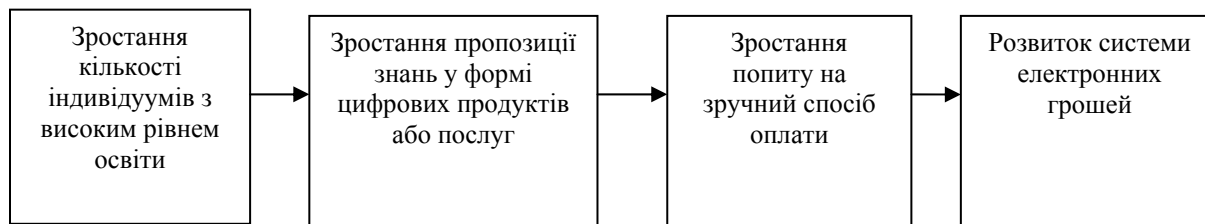

Рис. 1. Вплив рівня освіти на розвиток інформаційного суспільства та системи електронних грошей [6]

Взагалі, Інтернет-комерція відноситься до сфер економічної діяльності, що за останні роки показує найактивніші темпи зростання. Перше місце за обсягами грошового обігу в сфері електронної комерції, починаючи з 2011 року, обіймає Європа. На другому місці за станом на кінець 2012 року традиційно знаходилась Північна Америка, проте прогнозується, що вже у 2013 році Азіатсько-Тихоокеанський регіон її обгонить (табл. 5)

Таблиця 5

Регіон	2009	2010	2011	2012	2013
Європа	167	209	250	298	350
Азіатсько-Тихоокеанський регіон	84	122	193	259	338
Північна Америка	185	215	249	284	318
Інші країни світу	15	20	33	45	56

Аналіз також показав, що в країнах де електронна комерція вже знаходиться на досить високому рівні (наприклад, у Європейському Союзі), щорічний приріст з часом уповільнюється і в 2013 році був нижчий ніж в країнах, де тільки починається бурхливе зростання (табл. 6). Наприклад, Східна Європа та Росія значно обганяли в 2013 році за показником приросту грошового обігу в сфері онлайн торгівлі інші країни ЄС (окрім Німеччини, де електронна комерція продовжує зростати високими темпами). Однак в загальному обсязі торгівлі через Інтернет їх показники досить скромні, натомість левова частка торгових онлайн потоків (більше 60%) припадає на три європейські країни – Великобританію, Францію та Німеччину. Таким чином, можна сказати, що має місце ефект наздоганяння слабкішими країнами сильніших за вищезазначеним показником.

Таблиця 6

Країна	Частка країни у загальному обсязі електронної комерції в ЄС, млрд. євро	Приріст обсягів електронної комерції у 2013 році (у % до попереднього року)
Бенелюкс	16	10%
Скандинавія	33	13%
Австрія та Швейцарія	20	13%
Італія	13	14%
Франція	52	14%
Іспанія	12	15%
Великобританія	111	16%
Німеччина	46	23%
Східна Європа	18	24%
Росія	13	30%

Слід зазначити, що електронна комерція все більше активізується в сфері розвитку зовнішньоекономічної торгівлі, і ця тенденція, як свідчать прогнози матиме місце і надалі. Так, за прогнозами Європейської асоціації багатоканальної та онлайн торгівлі (European Multi-channel and Online Trade), комерційна діяльність з іноземними контрагентами буде розвиватися вдвічі більшими темпами ніж внутрішня, що призведе до суттєвого збільшення її частки у загальній структурі смності ринку (табл. 7).

Таблиця 7

	Всього приріст у 2018 порівняно з 2013 рр.	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Прогноз смності ринку електронної комерції у млрд. євро, в т.ч.	228	350	402	446	491	535	578
* внутрішня торгівля	156	306	346	377	407	436	462
* зовнішня торгівля	72	44	56	69	84	99	116

Прогнозна структура ємності ринку електронної комерції							
* частка внутрішньої торгівлі		87,4%	86,1%	84,5%	82,9%	81,5%	79,9%
* частка зовнішньої торгівлі		12,6%	13,9%	15,5%	17,1%	18,5%	20,1%

Враховуючи збільшення популярності застосування електронних грошей під час проведення трансакцій в сфері електронної комерції, доречно припустити, що частка транскордонних платіжних операцій в загальних потоках Інтернет грошей у майбутньому збільшиться.

Висновки та пропозиції.

По-перше, макроекономічне зростання в країнах світової економіки позитивно впливає на розвиток системи електронних грошей. Найбільші темпи демонструють азіатські країни, зокрема, Сінгапур, де рівень ВВП на душу населення є одним з найбільших у світі.

По-друге, виникнення та розвиток інформаційного суспільства сприяли розвитку нових ринків знань у формі цифрових продуктів та послуг, що, в свою чергу, створило попит на новий платіжний інструмент – електронні гроші як засіб мінімізації трансакційних витрат користувачів.

По-третє, спостерігається стабільний тренд до еволюції у сфері електронної комерції, що дозволяє зробити теоретичне припущення щодо подальшого розвитку електронних грошей.

По-четверте, формування високотехнологічної економіки і подальший розвиток якості і ефективності технологій, які використовуються в системах електронних грошей, дозволяє прогнозувати, що вони стануть популярними платіжними засобами, задовольняючи потреби не тільки «електронної» а й «традиційної» економіки.

Незважаючи на те, що перспективи розвитку для електронних грошей виглядають досить яскравими та прогнозуються позитивні тренди, існує необхідність додатково дослідити середу функціонування конкретних систем електронних грошей, а також виявити специфічні риси для локальних і глобальних платіжних систем у Інтернеті, що і планує зробити автор у своїх подальших дослідженнях.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Пиріг С.О. «Платіжні системи». Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
2. Заглада Р. Ю., Ірлач І. М. «Електронна комерція як фактор конкурентоспроможності в банківській сфері України». Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" // Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=837>
3. Крутова Анжеліка. «Проблеми аналізу економічної ефективності електронної комерції». ISSN 1727-9313. ВІСНИК КНТЕУ. 2011. № 5. С. 107-118.
4. Шалева О.І. «Електронна комерція». Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 216 с. - ISBN 978-611-01-0152-3.
5. Малиев С. О. Влияние электронных денег на показатели денежных агрегатов // Финансы и кредит. – 2008. – № 30 (318). – с. 29-35
6. Wilusz D., Macro determinants of operation of e-money systems in European Union, in: Współczesne modele biznesu, diagnoza i perspektywę, ed. Antonowicz, P., Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Sopot 2011, pp. 317-326, ISBN 978-83-7531-150-1 // Режим доступу: http://www.kti.ue.poznan.pl/sites/default/files/Macro_determinants_of_operation_of_e-money_systems.pdf
7. Kristina Sova, ELECTRONIC MONEY TRENDS – User’s perspective Bachelor’s Thesis (Turku University of Applied Sciences) Degree Program in International Business, 2013, с. 72 // Режим доступу: http://theseus17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/54896/Sova_Kristina.pdf?sequence=1
8. Statistics on payment, clearing and settlement systems in the CPSS countries. Figures for 2011. Report of January 2013. Bank for International Settlements. 72 p.
9. «Retailers’ attitudes towards cross-border trade and consumer protection» // Flash Eurobarometer 359, Fieldwork: September - October 2012; Publication: June 2013.
10. Europe’s CEP Market: Growth on New Terms // Report of A.T. Kearney, Inc. 2012.

УДК 351.74 (477) „1939/41”

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УРСР НАПЕРЕДОДНІ ТА В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Бадахов Ю.Н., здобувач кафедри теорії та історії держави і права Донецького юридичного інституту МВС України

Бадахов Ю. Н. Організаційні заходи органів державної безпеки УРСР напередодні та в роки Великої Вітчизняної війни

У статті розглянуто організаційні заходи органів державної безпеки УРСР напередодні та в роки Великої Вітчизняної війни. Зауважено, що процес організаційних і структурних змін у системі органів держбезпеки УРСР відбувся в складних умовах, внаслідок надзвичайної ситуації як у самій країні, так і з напруженою зовнішньою політикою. Особливо підкреслено роль органів державної безпеки УРСР, зокрема, з огляду на її прикордонне розташування. Доведено, що Народний комісаріат внутрішніх справ виконував особливі функції, пов’язані з охороною правопорядку та державної безпеки, а також здійснював заходи з протидії скоєнню злочинів. Відзначено, що протягом 1939–1945 рр. радянськими органами влади була здійснена низка заходів, спрямованих на перебудову органів державної безпеки у зв’язку з військовим станом у країні. Наголошено, що утворення Народного комісаріату державної безпеки УРСР певним чином пов’язаний із початком становлення загальносоюзного органу державної безпеки шляхом його виділення зі складу Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР згідно з постановою Політбюро ЦК ВКП (б) та указом Президії Верховної Ради СРСР від 3 лютого 1941 р. При цьому, утворення Народного комісаріату державної безпеки мотивувалося необхідністю звільнення органів державної безпеки від невласних їм функцій охорони громадського порядку та здійснення певних видів господарської діяльності, що мало сприяти поліпшенню й вдосконаленню розвідувальної та контррозвідувальної роботи. Поділ єдиного Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР на два самостійних наркомати – Народний комісаріат внутрішніх справ і Народний комісаріат державної безпеки – був спрямований також на усунення гіперцентралізації правоохоронної (каральної) системи СРСР, спрощення громіздкого апарату Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР, забезпечення конкуренції між різними каральними органами щодо інформування вищого партійного керівництва й особисто Й. Сталіна. Таким чином, відбувся процес формування Народного комісаріату державної безпеки УРСР як союзно-республіканського органу державної безпеки.

Ключові слова: державна безпека, Велика Вітчизняна війна, організаційні заходи, Народний комісаріат державної безпеки, Народний комісаріат внутрішніх справ, організаційно-штатна структура, кадровий склад, війська НКВС, організаційна перебудова військ.

Бадахов Ю. Н. Организационные мероприятия органов государственной безопасности УССР накануне и в годы Великой Отечественной войны.